

Forskerinterview

Se tidligere forskerinterviews her: www.djoef.dk/forskerinterview

Af Lars Lønstrup, freelancejournalist / Foto Martin Dam Kristensen

FRYGT DOMINERER VORES SAMFUND

Nye trusler mod danskernes liv og tryghed dukker konstant op i medierne, og politikerne profilerer sig på at dæmpe vores frygt. Det er en betænkelig og i værste fald samfundsnedbrydende udvikling, påpeger sociolog Michael Hviid Jacobsen.

Danmarks grænser har sjældent været så sikre, og vi har aldrig tidligere været så sunde og levet så længe, som vi gør i dag. Alligevel er vi bange, og frygten dominerer vores hverdag næsten uanset sandsynligheden for, at vi selv kunne blive ramt af fx terror, hjemmerøveri, bandekriminalitet, dødelig influenza eller en anden af de mange trusler, som konstant dukker op i medierne.

"Det er frygtens paradoks. Vi frygter mere, selvom vi reelt har grund til at frygte mindre. Frygtens væsen er i bund og grund irrationelt, og derfor kan den ikke dæmpes af risiko- og sandsynlighedsberegninger," siger Michael Hviid Jacobsen.

Han er professor i sociologi ved Aalborg Universitet, og Michael Hviid Jacobsen har forsket i og publiceret flittigt om den 'frygtkultur', som ifølge ham og en række store navne inden for den internationale samfundsforskning præger især de rige samfund i Vest.

Hvorfor mener du, at frygtkultur er en mindst lige så dækkende betegnelse for vores tid og samfund som betegnelsen videnssamfund?

"Fordi frygten i dag meget ofte sætter den dominerende dagsorden i medierne, i politikken og i det enkelte menneskes liv. Nogle forskere mener, at den frygttilstand, der tidligere var en periodevis undtagelsestilstand, i dag er blevet

en permanent normaltilstand. Og dermed er vi med den tyske sociolog Ulrich Becks ord gået fra et klassisk industrisamfund, hvor mottoet 'Jeg er sulten' indfangede menneskers mest presserende eksistentielle grundproblem, til et senmoderne risikosamfund, hvor udtrykket 'jeg er bange' dominerer vores liv og bevidsthed."

Nogle forskere mener, at den frygttilstand, der tidligere var en periodevis undtagelsestilstand, i dag er blevet en permanent normaltilstand

Michael Hviid Jacobsen, professor i sociologi

Hvad er vi bange for?

"Alt muligt lyder det ene svar. Fra global opvarmning og atomkrig over terror, epidemiske sygdomme, vold, pædofili til kamphunde og burkaer. Det andet svar er grundlæggende kun to ting: Jordens undergang og min egen død. Der har været frygt lige så længe, der har været mennesker, og frygten har haft stor evolutionær betydning. Uden frygt ville vores forfædre have kæmpet mod løver med de bare næver, og selv ville vi ikke have respekt for biler i høj fart. Men ved siden af de reelle grun-

de til frygt er der de imaginære grunde. Vi opfinder objekter, der truer os, og tillægger dem en urealistisk stor sandsynlighed for at ramme os selv. Vore dages frygtkultur er karakteriseret ved et utal af imaginære trusler."

Kan du nævne aktuelle eksempler på sådanne imaginære trusler?

"Den store influenzaepidemi ændrede vores hidtidige opfattelse af influenza som en relativt uskyldig sygdom, der kommer og går, til en frygt for at store dele af befolkningen ville blive voldsomt syge. Og bandekrigen fik tilsvarende enorm medieeksponering. Op til kommunalvalget for nylig viste en undersøgelse, at vælgerne i Storkøbenhavn betragtede truslen fra bandekriminalitet som valgets hovedtema. I dag er vores frygt for begge fænomener faldet til et meget lavere og, vil jeg mene, mere naturligt niveau. Når det er sagt, vil jeg tage det forbehold, at vi ikke kan vide, hvad der ville være sket, hvis politiet ikke havde oprustet i forhold til bandekriminalitet, og tusindvis af danskere ikke var blevet vaccineret mod influenza. Derfor er det svært at adskille årsag og virkning, og det er netop typisk for de frygtscenarier, som med jævne mellemrum dukker op og opskræmmer store dele af befolkningen."

At nære frygt er ubehageligt, så hvorfor lærer vi ikke at forholde os skeptisk og berolige os selv og hinanden, når en ny 'trussel' dukker op?

"Frygtens anatomi er netop kendetegnet ved, at tilstrækkeligt dramatiske billeder og bekymrede udsagn fra eksperter og politikere får os til at sætte os i ofrenes sted – uanset sandsynligheden for at vi selv kunne blive ramt af det, vi frygter. Det ved man godt i medierne og det politiske liv, som er de største frygtmagere i vores samfund. Og derfor bruger de vores frygt til at nå deres egne mål – henholdsvis at sælge nyheder og dramatiske for-

☉ Det er et kendetegn ved frygten, at den adskiller i stedet for at forene. Derfor kan den generelle tilstand af tillid og orden, som ethvert samfund er afhængig af, blive undermineret

Michael Hviid Jacobsen, professor i sociologi

tællinger samt at opnå magt. Et tv-program som Station 2, der opererer med et letforståeligt verdensbillede af de onde forbrydere og de gode politifolk, er fx et af de mest sete programmer herhjemme. Og når politikerne vil 'slå hårdt ned', og den ene dag ønsker at lovgive imod knive, den anden dag mod kamphunde og den tredje at nedsætte den kriminelle lavalder, sker det, fordi de ved, at sådanne initiativer imødekommer den frygt, som mange danskere føler."

Tesen om, at vi lever i en frygtkultur, har vokset sig stærk efter Murens fald og den kolde krigs ophør. Var vi totalt set mindre frygtsomme dengang, fjenden var veldefineret og befanndt sig i Øst?

"Det lader sig ikke måle og kan derfor ikke besvares empirisk. Men det, vi frygtede dengang, var en veldefineret, meget omfattende og konkret trussel – nemlig truslen om Warszawa-pagtens altødelæggende angreb på den vestlige verden. I dag er den frygt af gode grunde aftaget, og i stedet har vi fået et billede af vores fjender som en slags trojansk hest

inde i samfundet. Det betyder, at vi ser trusler overalt og hele tiden får indtryk af, at nogen vil os det ondt. Og for politikerne har det som konsekvens, at deres hovedopgave bliver at sørge for, at vi ikke er bange."

Har de trusler, vi ser overalt, et udspring?

"Ja, jeg mener godt, man kan tale om terrorangrebet på New York i 2001 som antændingssted for en ny tidsalders frygt. Billederne af de to tårne, der styrter i grus, rokkede ved hele vores selvforståelse og tryghedsfølelse i den vestlige verden og vil formentlig gøre det i lang tid fremover. Terrorangrebene i Madrid

og London påvirkede os slet ikke på samme måde, til trods for at de geografisk befinder sig tættere på os. Det skyldes, at USA er den vestlige verdens leder og eneste supermagt. Når terroren kan ramme der, så kan den ramme overalt. Den følelse sidder dybt i os alle sammen, tror jeg. Men ikke som en frygt vi nødvendigvis er bevidste om."

Hvis 9/11 angrebet efterlod en latent frygt i mange danskere, kan den frygt så aktiveres af andre begivenheder og trusler?

"Ja, det er jeg ikke i tvivl om. Bortset fra den generelle utryghed, som terroren efterlod, var det jo muslimer, der sad i de fly og styrede dem ind i World Trade Center, og det efterlod en frygt for, og vrede imod, muslimer generelt, som sidder i mange mennesker den dag i dag. Men igen kan du ikke få det afdækket empirisk. Hvis du fx spørger danskerne, om der er sammenhæng mellem deres frygt for indvandrerbander og terrorangrebet i New York, vil de svare: 'Nej, selvfølgelig ikke'. Men billedet af fortvivlede mennesker, der springer i døden, og tanken om at det kunne have væ-

ret mig, har været med til at danne grobund for en frygt for muslimer, som sidder dybt i mange danskere. Og den frygt kan relativt let omsættes i nye trusselsbilleder, fx af indvandrerbander og burkaklædte kvinder."

Men truslen er jo også reel i nogle tilfælde. Fx da tegneren Kurt Westergaard for nylig blev udsat for et mordforsøg på dansk grund af en herboende islamistisk terrorist med bånd til al-Qaeda.

"Ja, det er ikke al frygt i frygtkulturen, der er overdrevet eller iscenesat. Der er også grund til at frygte eksempelvis kræft, hjerte-kar-sygdomme eller trafikulykker, som hver især bidrager kraftigt til dødelighedsstatistikkerne herhjemme. Det er bare vigtigt, at vi kan balancere mellem en naiv fornægtelse af disse reelle årsager til frygt på den ene side og så en paranoid opmærksomhed mod alle tilsyneladende faresignaler på den anden. Og i frygtkulturen tyder meget på, at pendulet er svunget i retning af den sidstnævnte paranoid position."

Hvilken konsekvens har det for et samfund, hvis frygtkulturen vokser sig stærk?

"Det er et kendetegn ved frygten, at den adskiller i stedet for at forene. Derfor kan den generelle tilstand af tillid og orden, som ethvert samfund er afhængig af, blive undermineret, hvis frygtkulturen breder sig og sætter skel og frygt mellem borgerne. Frygtkulturen er med andre ord ikke ufarlig – heller ikke for et velorganiseret og velfungerende samfund som det danske." ■

